

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA KASBGA E‘TIQODNI RIVOJLANTIRISHNING MAVJUD HOLATI VA TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI

*Ramazanova Feruza Xudoynazarovna,
Buxoro davlat pedagogika instituti Pedagogika kafedrası o‘qituvchisi*

Annotasiya. Ushbu maqolada o‘qituvchi kasbiga bo‘lgan ishonchni rivojlantirishning mavjud misollari haqida fikr bildiriladi, uni takomillashtirish usullari va ko‘rsatmalarini batafsil ochib beradi. Shuningdek, maqolada qadimgi davrlardan e‘tiqot masalalari va uning rivojlanishi haqidagi olimlarning fikrlari tahlil qilingan. O‘qituvchilarning o‘z kasbiga bo‘lgan ishonchi ularni takomillashtirish orqali ularning pedagogik faoliyati va uning sohasida zarur bo‘lgan masalalarni chuqurroq o‘rganishni talab qiladi.

Kalit so‘zlar: kasb, e‘tiqod, oliy ma‘lumot, pedagogika, mehnat, talaba, tarbiya, o‘qituvchi, shogird, ustoz, muhaddis, islom, so‘z, ensiklopedik olim.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ ВЕРЫ В ПРОФЕССИЮ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ И НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

*Рамазанова Феруза Худойназаровна,
Преподаватель педагогического факультета Бухарского государственного педагогического института*

Аннотация. Данная статья даёт представление о существующих примерах развития веры в профессию учителя, подробно раскрывает методы и инструкции по ее совершенствованию. Также в работе анализируются вопросы веры в исламе в древние времена и мнения его ученых о его развитии. Вера учителей в свою профессию требует более глубокого изучения того, что необходимо в их педагогической деятельности и ее сфере через ее совершенствование.

Ключевые слова. профессия, вера, высшее образование, педагог, логит, труд, студент, воспитание, учитель, дисциплина, учитель, мухаддис, ислам, слово, ученый-энциклопедист.

THE CURRENT STATE OF DEVELOPMENT OF FAITH IN THE PROFESSION OF FUTURE TEACHERS AND DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT

*Ramazonova Feruza Khudoynazarovna,
Teacher of the Pedagogical Faculty of the Bukhara State Pedagogical Institute*

Abstract. This article provides an idea of the existing cases of the development of faith in the profession in future teachers, reveals in detail the methods and instructions for its improvement. Also, in ancient times, the issues of faith in Islam and the opinions of its scholars for its development are analyzed in the work. The belief of teachers in their profession necessitates a deeper study of what is needed in their pedagogical activity and its sphere through its improvement.

Key words. profession, faith, higher education, pedagogue, ogit, labor, student, upbringing, teacher, disciple, teacher, muhaddis, Islam, word, encyclopedic scientist.

Kirish. Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichi uchun ta‘lim va tarbiya jarayonida taraqqiyotining ilg‘or natijalarini qo‘llash bilan bir qatorda, yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash bu boradagi muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Oliy ta‘lim muassasalarida ta‘lim-tarbiya jarayonini sifatli amalga oshirish uchun eng avvalo yuqori malakali, zamon talabiga javob beradigan mutaxassis kadrlar tayyorlashimiz

kerak. Biz oldimizga qanday vazifa qo'ymaylik, qanday muammoni yechish zaruriyati tug'ilmasin, gap oxir oqibat baribir kadrlarga borib taqalaveradi. Mubolag'asiz aytish mumkinki, bizning kelajagimiz, mamlakatimiz kelajagi o'rnimizga kim kelishiga yoki boshqacharoq, aytganda, qanday kadrlarni tayyorlashga bog'liqdir.

Adabiyotlar sharhi. Bo'lajak o'qituvchilarda kasbga e'tiqodni rivojlantirishning mavjud holati va takomillashtirish yo'nalishlari mavzusi bugungi kunga qadar ilmiy jihatdan kam o'rganilgan. Shu sababdan, bu mavzuni tadqiq etishda xorijiy va mahalliy manbalar tahlili asosiy manba vazifasini bajaradi. Qolaversa, hukumat tomonidan qabul qilingan huquqiy-me'yoriy hujjatlar to'plamlarni ham o'z navbatida mavzu mazmunini oydinlashtirishga xizmat qiladigan manbalar sirasiga kiradi. Bilimdon mutaxassis kadrlarni tayyorlash, inson salohiyatini yuzaga chiqarish esa har jixatdan ustozlarga, ularning bilimdonlik bilan o'qitish jarayonini tashkil qilishi va dars berishiga bog'liq.

Tahlil va natijalar muhokamasi. Oliy ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagoglar o'zining individual pedagogik tizimiga ega bo'lishi uchun, avvalo ta'lim-tarbiya metodlarini takomillashtirishga intiladilar. Pedagog faoliyatining muvaffaqiyatli kechishi uning shaxsi, xarakteri, talabalar bilan muomalasiga ham ko'p jihatdan bog'liq bo'ladi. Bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik faoliyatga tayyorlash jarayonida ularning kasbga e'tiqodini rivojlantirish, shuningdek, ularni yuqori darajada psixologik-pedagogik tayyorgarlikka ega bo'lishini ta'minlash zarur.

Bo'lajak o'qituvchilarda kasbga e'tiqodini rivojlantirishning ijtimoiy yo'nalishlarini shakllantirish jarayoni quyidagilarni hisobga olgan holda ishlab chiqiladi:

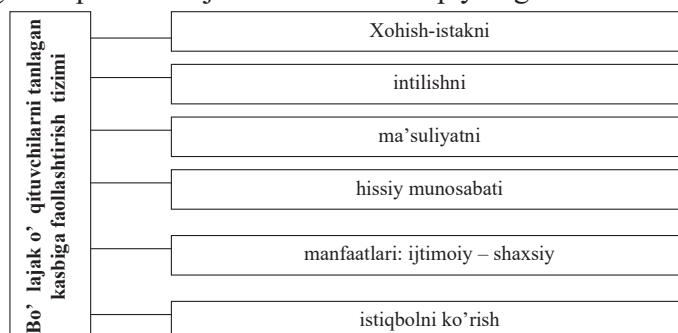
- zamonaviy ta'limning metodologik vazifalari;
- o'qitish jarayonida pedagoglar shaxsiga qo'yilgan talablar;
- o'qitish sub'yekti shaxsi, jumladan, yosh psixologiyasi;
- bo'lajak o'qituvchilar kelajakni oldindan ko'ra bilgan holda o'z istiqbolini belgilashi;

- mazkur jarayonning pedagogik texnologiyasi;
- ijtimoiy faollik omili;
- qadriyatlarga asoslangan yondashuv va o'z-o'zini ob'yektiv baholash;

Quyidagilar bo'lajak o'qituvchilarining kasbga e'tiqodini rivojlantirishda asosiy mezon hisoblanadi:

- bo'lajak o'qituvchilarning kasbga hissiy yondashuvi;
- kelajakni oldindan ko'ra bilgan holda o'z pedagogik tayyorgarligi natijalarini tashxislash;
- pedagogik faoliyatda ijtimoiylashtirish.

Shuni ta'kidlash lozimki, bo'lajak o'qituvchilarni kasbga e'tiqodini rivojlantirishda o'quv-tarbiya jarayoni va har qanday faoliyatning asosi hamda zarur sharti sifatida manfaat ustuvorlik qiladi. Bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik faoliyatga tayyorlash jarayonida kasbga e'tiqodini rivojlantirish tizimini quyidagicha ifodalash mumkin:

1-rasm. Bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik faoliyatga tayyorlash jarayonida kasbga e'tiqodini rivojlantirish tizimi

Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-shaxsiy faoliyatlari baholashni quyidagicha aks ettirish mumkin:

1-jadval.

Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-shaxsiy faoliyati		
O'quv faoliyati jarayonida	Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat jarayonida	Pedagogik amaliyot jarayonida
Bo'lajak o'qituvchilarning o'z faoliyatini "Men" konsepsiyasi mazmuniga muvofiq holda baholash	Bo'lajak o'qituvchilarni o'quv, auditoriyadan tashqarida va pedagogik faoliyatini bosh mezon-ijtimoiy faollikka ko'ra tahlil etish hamda baholash	

O'qituvchilik sharaflidir, lekin juda murakkab kasb, yaxshi o'qituvchi bo'lish uchun pedagogik nazariyani egallashning o'ziga yetarli emas. Pedagogik nazariyaga mos kelmaydigan vaziyatlar uchrab turadi, bu esa o'qituvchidan keng bilimdonlikni, puxta amaliy tayyorgarlikni, yuksak pedagogik mahorat va ijodkorlikni talab qiladi.

Shuning uchun bo'lajak o'qituvchidan:

- pedagogik faoliyatga qobiliyatli, ijodkor, ishbilarmon;
- milliy madaniyat va umuminsoniy qadriyatlarni, dunyoviy bilimlarni muqammal egallagan, diniy ilmlardan ham xabardor, ma'naviy barkamol;
- Yangi O'zbekistonning taraqqiy etishiga ishonadigan, vatanparvarlik burchini to'g'ri anglagan, e'tiqodli fuqaro;
- ixtisosga doir bilimlarni, psixologik, pedagogik bilim va mahoratni, shuningdek nazariy ilmlarni mukammal egallagan;
- o'qituvchilik kasbini va yoshlarni yaxshi ko'radigan, har bir talaba ulg'ayib, yaxshi odam bo'lishiga chin ko'ngildan ishonadigan, ularning shaxs sifatida rivojlanib, inson sifatida kamol topishiga ko'maklashadigan;
- erkin va ijodiy fikrlay oladigan, talabchan, adolatli, odobli bo'lmog'i darkor.

Shu o'rinda "O'z oldiga yosh avlodni tarbiyalashni maqsad qilib olgan birlajak o'qituvchilarning ijtimoiy sifatleri qanday bo'ladi?" degan savolga quyidagicha javob qaytarish mumkin: o'qituvchilarning shaxsiy ijtimoiy sifatlariga azal-azaldan e'tibor qaratib kelingan va har bir zamon talabidan kelib chiqib, pedagogga qo'yiladigan talablar takomillashib, murakkablashib boravergan.

Sharq xalqlari, jumladan, Markaziy Osiyo xalqlari VII-IX asrlarda islom diniga, uning aqidalariga rioya qilib keldilar. Buyuk muhaddis, islom olamida yirik alloma sifatida tanilgan Imom Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy, o'zining "Al-jomi' as-sahih" ("Ishonarli to'plam") asarida kasb o'rganish, kasbga e'tiqod qilish va uning afzalligi to'g'risidagi hadislarni to'plab sharhlagan. Masalan, 14-bobda "Kishining kasbi va o'z qo'li bilan mehnat qilishi haqida"gi hadisda shunday deyiladi: "Mening o'z kasbim borligini qavmimiz yaxshi bilur. Men garchi musulmon ishlari birlan band bo'lsam ham, shu kasbim orqali oila tebraturman" – deb yozadilar [1. 120-140].

Buyuk mutafakkir Abu Nasr Forobiyning asarlarida insonlarni ilm-ma'rifatli bo'lishga, halol mehnat qilishga, kasb egallashga hamda inson shaxsining ijodiy va bunyodkorlik kuchini va uning kamolotini, qadr-qimmatini ulug'lashga chorlaydi.

Masalan, uning fikricha, "... kimki eng go'zal va foydali bo'lsa, kashf etgan narsasi chindan ham o'zining istagiga va boshqa bironing istagiga muvofiq bo'lmay yoki uni boshqalarning hoxishiga muvofiq deb gumon qilinsa, kashf yoki ijod etilgan narsa haqiqatdan xayrli va foydalidir" [2. 56-66.].

Ta'lim, bilimlarni o'rganish asosida hosil bo'ladi. Tarbiya esa, ta'lim faoliyat asosida, ya'ni, unda bo'lajak o'qituvchining kasbga bo'lgan havasini kuzatish mumkin. Agar, u kasbga qiziqsa, ushbu qiziqish uni butunlay kasbga bog'lab qo'yadi, natijada, bo'lajak o'qituvchi kasbning chinakam oshig'i bo'lib qoladi.

Sharqning ulug' matematigi al-Xorazmiy, o'zining "O'gitlar"ida "Mehnat bu bir

sel, agar shu sel to'xtab qolsa, u singib ketadi" deb fikr yuritadi. Buyuk mutafakkir olim al-Xorazmiy ushbu misralarida hayotiy, muhim bir haqiqatni aytadi. Ya'ni, suv obi hayot, suvsiz hayot yo'q bo'lgani kabi, mehnatsiz hayot bo'lmasligini, suvning yerga singib ketishini umrning quruq o'tib ketishiga taqqoslaydi [13. 85-86.].

Qomusiy olim Abu Rayhon Beruniy kishilarning baxt-saodati va kamoloti, uning halol mehnat qilishi, kasb o'rganishida deb biladi. Buyuk alloma o'z asarlarida unumli mehnatning ahamiyatini alohida ta'kidlab, "...barcha qimmatli narsalar inson mehnati bilan yaratiladi va insonning qadr-qimmati, uning avlod-ajdodi kim bo'lganligi bilan emas, balki, uning halol mehnati bilan ulug'lanadi. Buning uchun mehnat zarur, faqat aql-idrok va mehnatning jonlanishigina kishilar hayotini belgilab beradi", - deydi.

Abu Rayhon Beruniy insonning halol mehnat qilishi va kasb egallashi tufayli aql-zakovati, qobiliyati, qudrati oshib borishiga ishonadi. Bu bilan u mehnatsevarlik, o'z kasbini ardoqlashdek fazilatlarini nihoyatda qadrlaydi. Mutafakkirning quyidagi hikmatlari tahsinga loyiqdir: "Har bir insonning qadr-qiyamati o'z ishini qoyil qilib bajarishida" [6. 8-9.].

Donishmand Yusuf Xos Hojibning ta'biricha: "Har bir kishi ijtimoiy hayotning faol ishtirokchisi sifatida kasb o'rganmog'i, o'z kasbi bilan xalqiga, Vataniga xizmat qilmog'i zarur", - deydi. Darhaqiqat, kasb o'rganishga va mehnat qilishga bo'lgan intilish har bir inson uchun hayotiy ehtiyoj bo'lmog'i kerak.

Mahmud Qoshg'ariy, o'zining "Devonu lug'otit turk", ("Turkiy so'zlar to'plami") nomli asarida "Ilmli, aqlli odamlarga yaxshilik qilib, so'zlarini tingla. Ilmlarni, kasblarni o'rganib, amalga oshir", - deydi. Allomaning ushbu fikri kishilarni mehnat qilishga, yaxshilikka undaydi, yomonlikni qoralaydi, ilm va kasb sohiblarini e'zozlaydi, kishilarni ulardan ibrat olishga chaqiradi. Demak, ulug' donishmand o'zining ushbu so'zlari bilan unumli mehnat qilishni ilmni o'rganish bilan barobar qo'yadi. Kishi mehnat qilsagina, kasb o'rgansagina ilmli, aqlli kishi hisoblanadi [9. 100-110.].

Sharqning buyuk mutafakkiri Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" dostonidagi pahlavon Farhodning kasbga qiziqishi targ'ib etiladi hamda yoshlarni bir necha kasblarni egallashlariga undaydi. Shuningdek, Navoiy Farhodni bir necha kasb-hunar egasi, ya'ni u sartaroshlik, rassomlik, naqqoshlik kabi hunarlarni mukammal egallab olgan kishi sifatida ulug'laydi [7. 113-114.].

XII-XIII asrning buyuk allomalaridan hisoblangan Sa'diy Sheroziy, (1184-1292) "Guliston" asaridagi "Tarbiyat ta'siri zikrida" nomli 7-bobida quyidagicha hikoyat keltiriladi: "Ey, jon farzandlarim, kasb o'rganinglar, nedinkim, mulk va molg'a e'timod yo'qdurur. Nedinkim, kasb oning zotida ulug' davlatdur va har yerdakim borsa, sohibi qadr bo'lur va majlisning yuqorisida o'lturur va kasb-hunarsiz kishi gadoylik qilur va har joydakim borsa, beqadr va beye'tibor bo'lur" [14. 76-77.].

Bahovuddin Naqshband ta'limoti XIV-XVIII asrda o'rta Osiyo va Xurosonda keng tarqaldi. U har bir kishini kasb-hunarlarni o'rganishga, egallashga undadi.

Bahovuddin Naqshband ta'limotidagi asosiy g'oyalari quyidagilardan iborat:

1. Kishilarning halol mehnat qilishiga, hunar o'rganishiga, o'z mehnati mevasidagina bahramand bo'lishga chaqirish;

2. "Dil ba yoru, dast ba kor", ya'ni "Dilingni Allohga-yu, qo'lingni ishga bag'ishla" degan kalimada o'z ifodasini topgan [5. 200-205.].

U kishi o'quvchilarni madrasaga qabul qilish paytida, ulardan biron kasbing bormi, deya so'raganlar. Kasb-hunarsiz odam o'qishga qabul qilinmagan.

Zardo'sht ta'limotida, "muallim – kohlarning burchlari bolalarga bilimlarni yaxshilik yo'sinida o'rgatib, ularni yaxshi bilan yomonni ajratadigan qilib tarbiyalash va to'g'ri yo'lga hidoyat etishdir" deyilgan. Uning "yasht"larida aqlu farosat bilan, yomonlikka qarshi kurashni amalga oshirib, bolalar ruhiyatiga rost so'z, pok aqida, halol niyatni singdiradigan ustoz-muallimlar peshvosi madh qilinadi.

Shuningdek, "Avesto"ning "yasht"larida tanballigi, befarqligi, mas'uliyatsizligi,

loqaydligi, farosatsizligi, uquvsizligi, bilimi va malakasini takomillashtirmasligi oqibatida bolalar zehni, ularning mustaqil tafakkurini o'tmaslashtiradigan, ayni chog'da, yoshlarning aqlini "zanglatadigan", hayotga, mehnatga munosabatlarini susaytiradigan, imon e'tiqodini zaiflashtirib, ma'anaviy jihatdan qashshoqlashtiradigan "yomon ustozlar" qattiq qoralanadi.

Zardushtning Oliy Tangri Ahuramazda bilan muloqotida ham yaxshi va yomon ustozlar haqida shunday deyiladi: "Noshud, yomon muallim talaba qalbidan hunarmandchilikni yo'qotar ekan, ey Yazdon, yomon ustozdan o'zing asra" [3.180-190.].

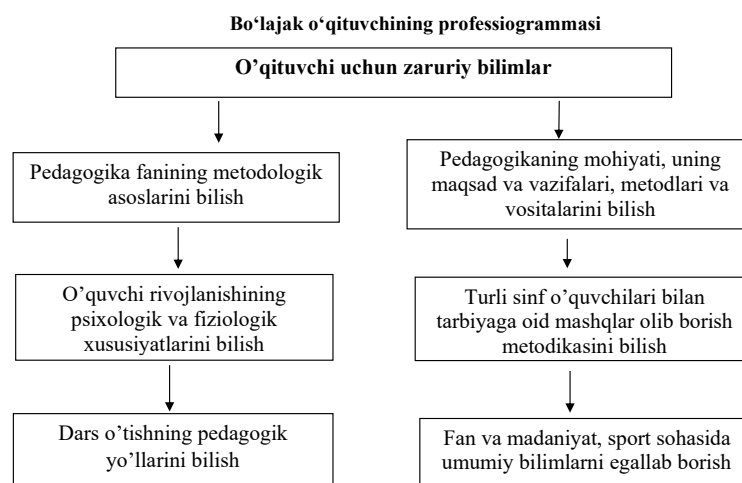
Talabalarga bilim berish o'qituvchining mas'uliyatli burchidir, deb Ibn Sino o'qituvchining shaxsiyati qanday bo'lishi kerakligi haqida quyidagi fikrlarni bildirgan:

- bolalar bilan muomalada bosiq, jiddiy bo'lish;
- beriladigan bilimni talabalar qanday o'zlashtirib olayotganiga e'tibor berish;
- ta'limda turli usul va shakllardan foydalanish;
- talabaning xotirasi, bilimlarni egallash qobiliyati, shaxsiy xususiyatlarini bilish;
- fanga qiziqitira olish;
- berilgan bilimlarning eng muhimini ajratib o'qitish;
- bilimlarni talabalarning yoshi, akliy darajasiga mos ravishda berish;
- har bir so'zning bolalar hissiyotini uyg'otish darajasida bo'lishiga erishish zarur.

Muhammad Tarag'ay Mirzo Ulug'bek davrida ilm-fan, adabiyot va san'at, ma'rifatchilik jadal taraqqiy etgan. Shuningdek, o'qitishning sinf tizimlari, bolalarni yoshi bo'yicha tabaqalashtirib o'qitish, o'quv-tarbiya ishlarining aniq bir muddatini belgilab qo'yish kabi g'oyalar ilgari surilgan va ma'lum darajada amalga oshirilgan. Shu bilan birga Ulug'bek o'qituvchi va mudarrisning insoniy xislatlariga bilimi va mahoratiga katta ahamiyat bergan. Ularning moddiy ehtiyojlari davlat ta'minotidan qondirilishini yo'lga qo'ygan, eng tashqari ilmiy tadqiqotlarda ishtirok etishlarini talab qilgan.

Shunga o'xshash fikrlarni G'arb pedagoglari ham aytib ketishgan. Jumladan, Disterverg: "Yaxshi o'qituvchi mahoratli ustozlarni e'zozlagan. Ayni paytda, u mudarrisning dars berishdan o'zining tarbiya prinsiplaridan hech qachon qaytmaydi. O'qituvchi o'z ustida doimo mustakdl ishlashi lozim. Yomon o'qituvchi haqiqatni aytib qo'ya qoladi, yaxshi o'qituvchi esa bolalarga haqiqatni topishga o'rgatadi" degan. Shunday ekan, bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik faoliyatga tayyorlash jarayonida sharq mutafakkirlari pedagogik qarashlaridan foydalanish metodologik asos vazifasini bajaradi [8. 11-13.].

Bo'lajak o'qituvchining profессиogrammasi

Yirik psixolog S.L.Rubinshteyn ta'kidlab o'tganidek, pedagogik jarayon bo'lajak

o'qituvchining faoliyati tariqasida rivojlanuvchi talaba shaxsini shakllantiradi, bu esa pedagogning talaba faoliyatiga naqadar rahbarlik qilishiga yoki aksincha, unga ehtiyoj sezmasligiga bog'liq. Shaxsning rivojlanishida o'qituvchining roli benihoya muhimdir, chunki u ta'lim va tarbiya jarayonining tashkilotchisi vazifasini bajaradi. Shu bois, hozirgi sharoitda o'qituvchining tashkilotchilik qobiliyatiga nisbatan yuksak talab qo'yiladi, shuning uchun ijtimoiy-tarixiy tajribalarning boyligi ehtiyojlar ko'lamini ortishiga bevosita bog'liq [11. 66-68.].

Professional bilimlar negizida pedagog hatti-harakati va xulqining asosini tashkil etuvchi pedagogik prinsiplar va qoidalar vujudga keladi. Bu prinsip va qoidalarni har bir pedagog o'z tajribasiga tayangan holda yaratadi, Lekin ularning qonuniyatlarini ilmiy bilim yordamida aniqlaydi. Bu bilimlar doimo takomillashib borishi zarur. Buyuk pedagog A.Desterveg ta'kidlaganidek, "Ilmiy izlanishga intilmagan o'qituvchi tavakkaliga ishlash, oddiylik va soxtalik kabi pedagogikadan ozdiruvchi shaytonlar qa'riga mahkum bo'ladi" [4. 301-315.].

Pedagog olim N.A. Muslimov tomonidan bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy xislatlarni shakllantirishning ilmiy-metodik asoslari ishlab chiqilgan. N.A.Muslimov tadqiqotlarida: "Oliy ta'lim tizimida amalga oshiriladigan muhim tadbirlar qatorida mutaxassislarning yangi avlodini shakllantirish, ma'naviy-axloqiy jihatdan yetuk, mustaqil dunyoqarashga ega, ijodiy fikrlovchi, boy milliy meros, shuningdek, umuminsoniy va milliy qadriyatlarga sadoqatli barkamol shaxsni tarbiyalab, voyaga yetkazish vazifalari belgilangan" – deb ta'kidlab o'tgan [12. 90-100.].

O'qituvchilarning shaxsiy modelini tuzish va uning asosida kasbiy pedagogik tayyorgarlikni takomillashtirish muammosi taniqli pedagog M.N.Skatkin tomonidan tadqiq etilgan [10. 15-35.].

Pedagog olim V.M. Blinovning fikricha, ta'lim-tarbiya ishlarida yuqori samaradorlikka erishish bo'lajak o'qituvchilarning individual qobiliyatlari, layoqatlarini e'tiborga olib tabaqalashtirilgan topshiriqlar berishni taqozo etadi.

Tadqiqotchi A.A. Shoyusupova o'z ishlarida o'qituvchi modelining jamiyat ijtimoiy buyurtmasi sifatida ta'lim standarti, o'quv reja va dasturining mazmunini tanlab olish va tizimlashtirishga xizmat qilishini ilmiy asosda ko'rsatib bergan.

Hozirgi kunda bo'lajak o'qituvchilarning kasbga e'tiqodini rivojlantirish samaradorligini oshirish ta'lim tizimidagi o'quv materiallarining mazmuniga bog'liqdir. Olimlardan A.A. Kiveryalg o'quv materiallar majmuini talabalarning kasbiy tayyorgarligiga, ularning o'quv jarayonidagi vazifalariga qarab guruhlariga bo'ladi, ya'ni direktiv (ko'rsatma beradigan) - me'yoriy hujjatlarga (o'quv rejaları va o'quv dasturlari); dars o'tish uchun uslubiy materiallarga (xususiy uslubiy tavsiyanomalar); talabalar uchun chop etilgan qo'llanmalarga (darsliklar, didaktik materiallar, laboratoriya va amaliy ishlar bajarish uchun uslubiy qo'llanmalar) hamda o'qitish ko'rgazmali materiallariga bo'ladi. O'quv materiallarining asosiy bo'g'ini deb - darslikni hisoblaydi.

O'qituvchining kasbga e'tiqodini rivojlanishini ta'minlovchi asosiy ziddiyat inson qobiliyatlari hamda pedagogik faoliyat talablari o'rtasidagi tafovut bilan belgilanadi. Pedagogik jarayonda yuzaga keluvchi ziddiyatlarni har bir o'qituvchi o'z imkoniyatlari va qobiliyatlari darajasida hal qiladi. Bu faoliyat o'qituvchining individual uslubini belgilab beradi.

O'qituvchida o'z-o'zini boshqarish, qat'iylik, jur'atlik, jasurlik, atrofdagi insonlarga hurmat va e'tibor, kamchiliklarini his qilgan holda o'z imkoniyatlariga ishonch, faoliyatini baholashda haqqoniylik, kuchli iroda, o'z kuch-quvvatini maqsadli yo'naltira olish, faoliyat va belgilangan vazifalarni amalga oshirish yo'lida imkoniyatlarini jamlay olish, belgilangan maqsadni amalga oshirishda faoliyatini to'g'ri boshqarib borish, aqliy faollik va o'zgaruvchan sharoitlarga moslasha olish, shaxsni harakatga keltiruvchi kuch hamda ijtimoiy olam bilan o'z imkoniyatlarini qiyoslay olish sifatlariga ega bo'lsagina yuksak kasbiy mahorat darajasiga erisha

olishi mumkinligi aniqlangan.

Kasbga nisbatan qiziqishni vujudga keltirish o'qituvchining pedagogik faoliyati bilan bevosita bog'liqdir. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbga e'tiqodini rivojlantirish jarayonida talabalarni ta'lim jarayonida ijodiy ta'sir ko'rsatishga motivlashtirish hisoblanadi. Mazkur maqsadlarga erishishda qator vazifalarni bajarish zarur:

- davlat, jamiyat va shaxsning muntazam rivojlanib borayotgan ehtiyojlariga mos, bilimli va qobiliyatli talabalarni tarbiyalash (ta'lim mazmunini yangilash);
- bo'lajak o'qituvchilarning kasbga e'tiqodini rivojlantirish jarayoniga innovasion yondashuvlarni joriy etish (ta'lim dasturlarini yangilash);
- bo'lajak o'qituvchilarda innovasion jarayonlarning natijalariga qiziqishlarni muntazam shakllantirib borish;
- o'rganiladigan mavzular va tushunchalarning mazmunini turli yot g'oyalardan tozalash, raqobatni vujudga keltiruvchi fikrlar bilan to'ldirish;
- zamon talablariga mos ravishda o'qitish tizimiga yangi rivojlantiruvchi o'zgartirishlarni kiritish;
- yangilangan texnologik va dasturiy-uslubiy innovatsiyalarni yaratish;
- bo'lajak o'qituvchilarning kasbga e'tiqodini rivojlantirish yo'nalishidagi ilg'or g'oyalarini o'rganish va amalga oshirish dasturlarini ishlab chiqish;
- bo'lajak o'qituvchilarning qiziqishlari, qobiliyatlari va muhim ahamiyatga ega bo'lgan shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan umumiy rivojlanish shartlarini belgilovchi asoslar hisoblangan sub'ekt-sub'ekt, o'quvchi va o'qituvchi munosabatlariga asoslanish;
- ta'lim va tarbiyaning zamonaviy texnologiyalarini o'rganish, ko'proq samarali hisoblangan o'qitish vositalari, metodlari va yondashuvlarni tanlash va ta'limotga tatbiq etish;
- bo'lajak o'qituvchilarning kasbga e'tiqodini rivojlantirish jarayonlari komponentlari hisoblangan ta'lim-tarbiya, mustaqil ta'lim va tarbiyaviy munosabatlar jarayonlarining o'zaro bog'liqligi va aloqadorligini ta'minlash;
- kasbiy malakani shakllantirish va rivojlantirish jarayonlariga modulli yondashuvni tatbiq etish asosida ularning reflektiv qobiliyatlari hamda tafakkurini rivojlantirish;
- bo'lajak o'qituvchilarning kasbga e'tiqodini rivojlantirishda uzviylik va uluksizlikni ta'minlashga erishish.

Ko'rsatilgan vazifalarni samarali bajarilishi bo'lajak o'qituvchilarda kasbga e'tiqodini rivojlantirish jarayonlarining samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xalqimizning yoshlarni kasbga e'tiqod qilishi, turli kasblarni egallashi jamiyat taraqqiyoti tarixida turli davrlarda muqaddas an'anaga aylanib borgan. Mutafakkirlar, allomalar, ahli donishmandlar, nazariyotchi va ta'limotchilar, olimlar tomonidan bu sohada turli mavzularda tadqiqot ishlari va kuzatishlar olib borilgan, ular o'z fikr va mulohazalarini o'z asarlarida bayon etganlar.

Xulosa qilib aytganda, tadqiqotni olib borish jarayonida bo'lajak o'qituvchilarning kasbga bo'lgan ishonchini rivojlantirish va ularni o'qituvchilik faoliyatiga tayyorlash jarayoni o'rganildi. U respublikamizda yashab ijod qilayotgan olimlarning tajribalari, xalq pedagogikasida yerishilgan yutuqlar, urf-odatlar, an'analar, hozirgi zamon yoshlarining ta'lim-tarbiyasi bilan bog'liq nazariy va ma'rifiy pedagogik tadqiqotlar asosida olib borildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Абу Абдуллох ибн Исмоил ал-Бухорий. “Хадис. Ал-Жомий ас-Сахих”. 1 жилдлар. – Т.: Қомуслар бош тахририяти. 1992-1997.
2. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шаҳри. – Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1993. – 330 б.
3. Авесто. – Тошкент: Шарқ, 2001. – 314 б.
4. А. Дистервег. Избранные педагогические сочинения. – М.: Учпедгиз,

1956. – 374 с.

5. Гулчехра Наврўзова. Хожа Баҳоуддин Нақшбанд ҳаёти ва маънавий мероси. – Тошкент: Фан, 2021. – 244 б.

6. Ф.Х. Рамазонова. Бўлажак ўқитувчиларнинг педагогик маданияти ва уни ривожлантириш масаллари. Тюркоязычные страны //Республиканский научно-методический и познавательный журнал. – Қазақстан: 2020, № 4(36). – Б.8-9.

7. Ф.Х. Рамазонова. Бўлажак ўқитувчиларда касбий этикодни шакллантириш педагогик муаммо сифатида. // Педагогик маҳорат. 2021 йил июн, Махсус сон. – Б.113-114 ISSN 2181-6833

8. Ф.Х. Рамазонова. Бўлажак ўқитувчиларнинг этикоди ва уни тарбиялаш масаллари. Тюркоязычные страны //Республиканский научно-методический и познавательный журнал. – Қазақстан: 2021, № 3(39). – Б.11-13.

9. Маҳмуд Қошғарий. Девону луғотит турк. Уч томлик / Таржимон ва нашрга тайёрловчи С.М. Муталлибов. –Т.: 1960.

10. М.Н. Скаткин. Методика преподавания естествознания в начальной школе. – М., 1952.

11. Л.Н. Селиванова. Педагогические взгляды С. Л. Рубинштейна. / Дисс. на соиск. уч. степени кандидат пед. наук. – М.: 1998. – 182 с.

12. Н.А.Муслимов. Бўлажак касб таълими ўқитувчиларини касбий шакллантириш. – Тошкент: Фан, 2004. – 128 б.

13. П.Г. Булгаков, Б.А. Розенфельд, А.А. Ахмедов. Мухаммад ал-Хорезми. – М.: Наука, 1983. - 240 с.

14. Саъдий Шерозий. Гулистон. Бўстон. – Тошкент: Фафур Гулом нашриёти, 2021. – 264 б.

15. Юсуф Хос Ҳожиб. Қутадғу билиг (Билим саодати). – Тошкент: Янги Аср Авлоди, 2019. – 634 б.